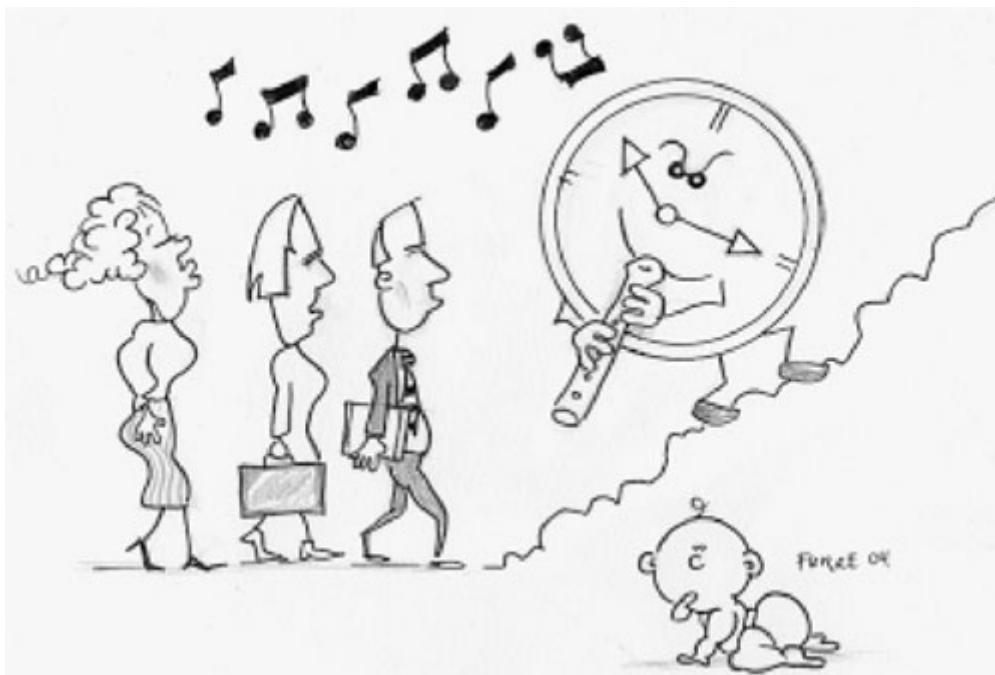

Livskvalitet i tidsklemma

Hanne Weie Oddli og Peder Kjøs

I den siste tiden har det vært mye oppmerksomhet i mediene rundt den såkalte tidsklemma. Psykolog Sissel Gran har gjennom sin spalte i Aftenposten målbåret yrkesaktive kvinners følelse av å være «ung, sliten og lurt». Ideologisk sett, med likestilling og like muligheter for alle, skal det være mulig å få til familieliv, yrkesliv og en givende fritid. Får man det ikke til, skyldes dette mest manglende evne til å strukturere livet på en hensiktsmessig og effektiv måte. Likevel er vi mange som finner det overraskende vanskelig å oppnå god livskvalitet i tidsklemma.

PUBLISERT 1. mars 2004

Engasjement og kjærighet

Siri Næss, psykolog og forsker emerita ved NOVA (Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring), har i nærmere tretti år forsket på temaer som livskvalitet og psykisk velvære. Hun sier det er et dilemma for mange kvinner at de ønsker å være yrkesaktive samtidig som de er svært opptatt av samværet med barna. Da Næss selv var i denne fasen, fra midten av 50-årene til midten av 60-årene, arbeidet hun 50 %, og fikk på denne måten vært mye sammen med barnet sitt samtidig som hun opprettholdt arbeidet. Næss mener at både menn og kvinner bør være mer hjemme når barna er små.

– Det er så fint og givende å være sammen med barna at det ville være fryktelig synd hvis en av partene må gå glipp av denne fasen, sier hun.

Næss trekker fram engasjement og kjærlighet som to vesentlige ord i forbindelse med livskvalitet. Slik hun ser det, vil engasjement typisk tilhøre yrkeslivet, mens kjærligheten dekkes hjemme. – Begge deler er viktig for å fremme livskvalitet, men kjærligheten og forholdet til barna, er noe som krever en her og nå. Det kan ikke vente og tas igjen senere.

Når det gjelder rammebetingelser som økonomi, mener Næss på den ene siden at man kan klare det meste hvis man virkelig har lyst. Man behøver ikke å ordne livet sitt slik at begge må være i full jobb for å klare husleia. Samtidig peker hun på at det er politikk i dette også. Det er visse variabler som en del par og familier ikke kan rå over, og kanskje da i andre typer yrker enn psykologens. Det er stor forskjell på hvor stor innflytelse folk har over sin tidsbruk. Hun trekker fram sekstimersdagen som en viktig politisk sak.

Er tidsklemma egentlig noe nytt, eller har det alltid vært slik? Vi spør Næss om det har vært noen forandring i folks livskvalitet i de senere årene. Næss forteller at det har kommet gode data på området først de siste tretti årene. Disse viser at livskvaliteten ikke har endret seg i denne perioden totalt sett i Norge. Dette til tross for at forbruk og inntekt stiger. – Tidsklemma kunne vært en mulig forklaring på at livskvaliteten ikke stiger i takt med stadig bedre materielle betingelser, sier Næss. – Samtidig er det vanskelig å tenke seg at tidsklemma var mindre for tretti år siden. En mer plausibel forklaring på at livskvaliteten ikke øker, kan være at mange flere går fra hverandre, og bor alene. Slik sett kan man tenke seg at den viktige variabelen kjærlighet er truet. Næss bemerker at det kunne vært morsomt med studier på yrkesaktivitet og livskvalitet. Hun mener man i så fall må skille mellom ulike yrker. En del har yrker som i seg selv er engasjerende, mens andre yrker er slik at man forståelig nok jobber så lite som mulig, sier Næss. Mer spesifikt kjenner hun ikke til noen forskning på den såkalte tidsklemma.

Den samme forskningen som viser at livskvaliteten ikke har endret seg, viser at kvinner litt oftere enn menn rapporterer at de er deprimert og lei seg, men også at de oftere er glade. Kvinner viser altså generelt mer affektintensitet enn menn. Vi spør om dette kan være noe av forklaringen på at tidsklemma i stor grad har vært diskutert som et kvinneproblem. Er det slik at både kvinner og menn opplever tidsklemma, men at kvinnene i større grad enn menn gir uttrykk for sin misnøye? Eller er det slik at kvinnene faktisk står mer oppi det? Næss mener begge deler. Hun mener at selv om kvinner i større grad uttrykker sine følelser, er det også slik at de fleste kvinner reelt sett har et større praktisk ansvar i familien, og at de lettere savner barna og får dårlig samvittighet når de er borte fra dem.

Ung, sliten og lurt

Psykolog Sissel Gran forteller at et hovedanliggende med å sette temaet «ung, sliten og lurt» på dagsordenen, var å belyse hvordan et offentlig problem er blitt gjort om til et privat problem. Den rådende ideologien er at tidsklemma er et individuelt prosjekt, altså at det er den enkelte person og det enkelte par sitt ansvar å finne en løsning. Gran

mener det blir for brutalt å si at tidsklemma har med personlige prioriteringer, og ikke rammebetingelser å gjøre. Mange arbeidsplasser har lite fleksible ordninger, og det kreves at arbeidstakerne skiller klart mellom hjemmerollen og arbeidsrollen. For mange blir dette helt umulig å etterleve. – Folk er forskjellige på dette området. Det finnes de som er flinke til å sette grenser, og de lider ikke så mye. Men så har man den store gruppen som blir fanget av det grådige arbeidslivet. Det er disse som slites i alle retninger og som løper beina av seg. Gran er opptatt av at dette verken er en patologisk gruppe eller en elitegruppe som forsøker å lykkes i alt. Hun mener det er vanlige kvinner og menn. Det er stemmene til disse kvinnene og mennene Gran har ønsket å gi plass til i spalten sin. Hun har villet slippe til de som nå forsøker å si fra om at det oppleves umulig å få til alt, og at de føler seg lurt av den rådende ideologien. Hun har derfor valgt å ikke gi de dominante stemmene noen plass i denne omgang.

– De dominante stemmene er de som sier at «det er ditt valg, det er ditt ansvar», «det er du som må velge bort, prioritere», «hvis du vil, får du det til», «du får skylde deg selv». Disse stemmene målbæres typisk av tre grupper, mener Gran. – Det er likestillingsforkjemperne som nå føler seg krenket av at noen kritiserer det de har arbeidet så hardt for i mange år. Det er de reaksjonære, som jo hele tiden har hevdet at det var umulig, det disse yngre kvinnene forsøkte å få til. Og det er de som har fått det til, og som dermed ikke kan skjønne hva det er de andre klager over, og som gjerne vil gi råd til andre som strever. Disse dominante stemmene påfører de unge, slitne og lurte en skam når de forsøker å si fra. De dominante stemmene er blitt en del av hver enkelt av oss, slik at det for så vidt ikke er nødvendig med noen kritikk utenfra. Selvkritikken er mer enn streng nok. – De som sier fra får en dobbelt straff, mener Gran. – Man straffer seg selv med selvkritikk, og får i tillegg alle de gode argumentene og rådene utenfra.

Gran tror noe av grunnen til at dette temaet har truffet så godt som det har gjort, er at mange nå føler at det er lov til å snakke om det. – De har skammet seg så lenge over å ha et slikt problem. De har jo på den ene siden alle muligheter, og har kanskje alt, mens de på den andre siden ikke føler seg fornøyde.

Gran er enig med Næss i at kjærligheten og forholdet til barna ikke er noe som kan vente og tas igjen senere. Gran sier at ordet «foreldrerolle» kanskje er misvisende. Det å være forelder er ikke en rolle på linje med andre roller. Det å være forelder er vel snarere et eksempel på noe som ikke uten videre kan velges bort eller administreres som man vil, men som ligger som en reell ramme. – Forelder er du enten du vil eller ikke, enten du er til stede eller ikke. Slik vil i alle fall barna oppleve det.

Tidsskriftets nye aktualitetsforum skal avspeile pågående diskusjoner innen fagfeltet vårt. Forumet skal være åpent også for de som ønsker å skrive kort og uformelt. Vi tar gjerne imot forslag til bidragsytere. Hanne Weie Oddli og Peder Kjøs. E-post pedkj@online.no

Teksten sto på trykk første gang i Tidsskrift for Norsk psykologforening, Vol 41, nummer 3, 2004, side 210-211